

Omówienia i recenzje

J. M. Howell, SETTLEMENT AND ECONOMY IN THE NEOLITHIC NORTHERN FRANCE, BAR International Series 157, Oxford 1983, 209 ss., 193 ryciny, bibliografia.

British Archaeological Reports (BAR) są wydawnictwem o sporym dorobku. W Polsce jest ono niestety słabo znane. BAR publikuje dwie serie: brytyjską i międzynarodową, w których ukazało się wiele wartościowych prac dotyczących ważnych aspektów europejskiej problematyki archeologicznej. Jeden z najnowszych tomów tego wydawnictwa jest poświęcony wynikom studiów nad osadnictwem i gospodarką neolityczną w północnej Francji, wykonanych przez J. M. Howella, obiecującego badacza z St. John's College w Oxford.

Książka dotyczy zagadnień interesujących coraz większe grono specjalistów z różnych europejskich ośrodków archeologicznych. Jej przedmiotem jest problematyka geografii osadnictwa neolitycznego rozpatrzona na przykładzie kilku dobrze zbadanych regionów. Jako wzorzec metodyczny J. M. Howell przyjął zasady opracowane w Polsce na wyżynach lessowych dorzecza górnej Wisły. Zostało to bardzo wyraźnie zaznaczone w opisywanej książce.

Objektem badań były trzy regiony położone w Basenie Paryskim (międzyrzecze Aisne i Marny, ujście Sekwany oraz dolina rzeki Loing na południe od Paryża). W każdym z nich znajdują się mniejsze lub większe płaty lessów i występują liczne ślady osadnictwa neolitycznego. W wyniku szczegółowych prac terenowych i starannych kwerend archiwalnych autor zgromadził duży zbiór danych o rodzajach stanowisk, ich sytuacji topograficznej, chronologii i typach zabudowy. Porządnie rozpatrzone zostały warunki naturalne regionów. Wiele miejsca J. M. Howell poświęcił także rekonstrukcji środowiska przyrodniczego badanych terenów w okresach atlantyckim i subborealnym.

Rezultatem prac jest odtworzenie podstawowych prawidłowości geografii osadnictwa z kolejnych faz młodszej epoki kamienia. Autor nie ograniczył się przy tym do opisu odkrytych przeobrażeń, lecz spróbował je wytłumaczyć, poszukując przyczyn zmian w uwarunkowaniach gospodarczych.

Stanowiska z najstarszej fazy młodszej epoki kamienia (kultura ceramiki wstęgowej rytej) tworzą w zbadanych regionach niewielkie, zwarte zgrupowania usytuowane zawsze na terasach nadzalewowych. W skład takich skupisk wchodzi pozostałości osiedli z długimi domostwami słupowymi. Główną dziedziną gospodarowania grup ludzkich z najstarszego neolitu w Basenie Paryskim było intensywne kultywowanie niewielkich areałów techniką „ogrodową”. Wykorzystywanie bydła stanowiło podstawę ówczesnej produkcji zwierzęcej.

W młodszej fazie rozwoju kultury ceramiki wstęgowej rytej (grupa Cerny) zasiedleniem zostały objęte również tereny poza dolinami rzecznyymi – suchsze i wyżej położone. Ten kierunek ekspansji osadniczej i gospodarczej został szczególnie rozwinięty w neolicie środkowym (kultury Chassey i Michelsberg). Wyraźnej zmianie uległy wówczas formy zasiedlenia. Miejsce małych skupisk osadniczych ze starszego neolitu zajęły rozległe osiedla obronne o zwartej zabudowie. Były one otaczane złożonymi systemami umocnień. Równocześnie następowały pewne zmiany w ekonomice, dla których najbardziej zmienny stał się silny wzrost liczby bydła w utrzymywanych stadach.

Dalsze poważne przeobrażenia systemów osadniczych i gospodarczych zaszły na obszarze Basenu Paryskiego w późnej fazie neolitu. Zostały wówczas zajęte, poprzednio unikane, tereny pozalessowe. Powstawały tam rozległe skupiska osadnicze z obronnymi osiedlami centralnymi. Według J. M. Howella zmiany te były związane z wprowadzeniem narzędzia ornego do produkcji roślinnej. Na obszarach, gdzie osadnictwo rozwijało się bez większych przerw, silnie wzrastało wówczas znaczenie świnii w gospodarce zwierzęcej.

Nie można w kilkunastu zdaniach nawet pobieżnie streścić wszystkich ważniejszych ustaleń zawartych w obszernym, starannie opracowanym dziele J. M. Howella. Byłoby zatem dobrze, gdyby zamieszczone tutaj uwagi zdołały zachęcić czytelnika do sięgnięcia po tę ważną książkę. Będzie ona na pewno dokładnie studiowana w wielu środowiskach naukowych. Geografia osadnictwa pradziejowego jest bowiem silnie rozwijanym kierunkiem badawczym. Z pracą tą warto się zapoznać również ze względu na jej ciekawą konstrukcję, nowoczesność rozwiązań metodycznych proponowanych przez jej autora oraz charakterystyczny, refleksyjny sposób rozważań.

Janusz Kruk

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]